Eurasian Academy of Sciences Social Science Journal (International Refereed & Indexed)
Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal
2021 Volume: 36 S: 89 - 112
Published Online May 2020 (http://socialsciences.eurasianacademy.org)
http://doi.org/10.17740/eas.soc.2021.V36-07

ASSOS – PUBLIUS VARIUS AQUILA' YA AİT ANITSAL MEZAR YAPISI KORUMA ÖNERİSİ

Erdem SALCAN*

* Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü, erdemsalcan@comu.edu.tr

Received Date:02.03. 2021, Revised Date:24.04.2021, Accepted Date:03.05.2021

Copyright © 2021 Erdem SALCAN. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

The archaeological site of Assos is located near Behram Village of Ayvacık Province (Çanakkale). Also, this district is well known by the tourism activities and archaeological investigation campaigns those carried around. Investigation campaigns those carried in the archaeological site of Assos are mostly focused on the documentation of the architectural ruins the ancient city. Especially, the ruins of the public buildings such as the temple of Athena, agora, bouleuterion, city walls and city gates, western and necropolis are documented by these campaigns. The monumental tomb of Publius Varius Aquila is one of the most important instance these buildings. In this study, the architectural ruins of this monument is considered by a perspective that compires the consequences of documentation campaigns thse carried from past to present. The data that obtained by this study is analyzed by the perspective of the actual conservation approach and principles of a new conservation approach is determined.
Keywords: Conservation Approach, Restoration, Roman Period, Mausoleum, Assos.

ASSOS – PUBLIUS VARIUS AQUILA' YA AİT ANITSAL MEZAR YAPISI KORUMA ÖNERİSİ

ÖZET

Assos Örenyeri, Çanakkale İli Ayvacık İlçesi Behram Köyü sınırları içinde yer almaktadır. Bölge; günümüzde özellikle turizm süreçleri açısından öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra; Assos Örenyeri sahip olduğu arkeolojik miras zenginliğiyle uzun yıllardır çeşitli ülkelerden bilim insanlarının ilgisini çekmektedir. Geçmişten günümüze Assos Örenyeri'nde yürütülen çalışmalar özellikle, Kente ait mimari kalıntıların belgelenmesi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda; Kente ait tapınak, agora, bouleuterion, savunma duvarları ve şehir kapıları ile doğu ve batı nekropolislerinde yer alan mezar yapıları ile ilgili mimari belgeleme çalışmaları öne çıkmaktadır. Bu yapılar arasında, Publius Varius Aquila'ya ait anıtsal mezar yapısı, Kentin günümüze kadar en iyi korunmuş yapıları arasında yer almaktadır. Çalışma kapsamında, bu mezar yapısına ait kalıntılar, geçmişte ve günümüzde yürütülen belgeleme çalışmalarının sonuçlarını kıyaslayan bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Elde edilen veriler, güncel koruma yaklaşımı doğrultusunda analiz edilerek, yapıya ait kalıntıların gelecek nesillere aktarılması doğrultusunda bir koruma yaklaşımı önerisi ortaya konulmuştur.
Anahtar Kelimeler: Koruma Önerisi, Restorasyon, Roma Dönemi, Anıt Mezar, Assos.

1. GİRİŞ

Publius Varius Aquila Mezar Yapısı; Assos Örenyeri sınırları içinde, Kentin Batı Nekropolisi'nde yer almaktadır (Şekil 1, 2 ve 3). Yapıya ait kalıntılar, geçmişten günümüze Assos Kenti'ni ziyaret eden tüm seyyah, bilim insanı, yerli veya yabancı ziyaretçinin dikkatini çekmiştir. Bu durum, Yapının Assos Örenyeri'nin bilinirliğine katkı yapan simge yapılar arasında olmasını sağlamıştır.

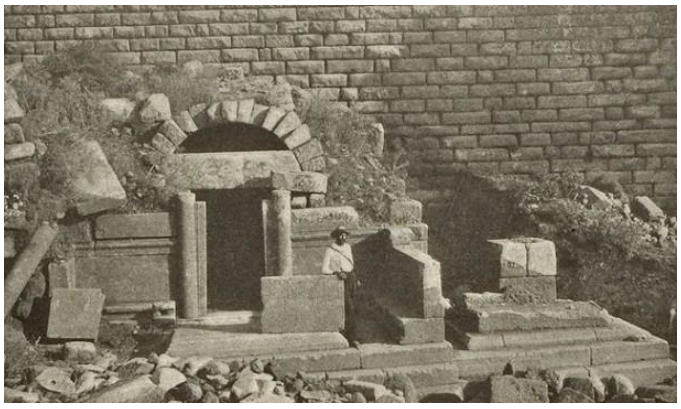
Assos Kenti bilimsel araştırma ve koruma geçmişi kapsamında; çalışmaya konu olan Publius Varius Aquila'ya ait anıtsal mezar yapısına ait kalıntılar üzerinde farklı dönemlerde, farklı araştırmalar yürütülmüş ve koruma amaçlı çeşitli müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Günümüzde gelinen noktada ise uzmanlar tarafından, geçmişte yapılan bu müdahalelerin ve yapıya ait kalıntıların güncel koruma yaklaşımı bağlamında ele alınması ve Assos Kenti'nin nitelikli şekilde sunumu açısından yeniden ele alınması gerektiği değerlendirilmiştir[1]. Bu durum, Yapıya ait kalıntıların korunması sürecinde başvurulacak güncel bir koruma yaklaşımının belirlenmesi ve ilgili süreçlerin bu yaklaşım çerçevesinde yürütülmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında; söz konusu yapıya ait kalıntıların, güncel koruma yaklaşımı doğrultusunda ele alınması süreci ile bu doğrultuda belirlenen koruma önerisinin detayları hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

2. Geçmişten Günümüze Yapıya Ait Kalıntılar Üzerinde Yürütülen Çalışmalar

Publius Varius Aquila'ya ait mezar yapısına ait kalıntılar üzerinde farklı dönemlerde çeşitli belgeleme çalışmaları yürütülmüş; böylece dikkate değer bir bilgi ve belge arşivi oluşmuştur. Bu kapsamda yürütülen çalışmaları;

- 1881 yılı öncesini kapsayan süreçte bölgeyi ziyaret eden gezgin ve bilim insanlarının gözlemleri,
- 1881 – 1883 yılları arasında Amerikan Arkeoloji Enstitüsü desteğiyle Assos Kenti'ne ait kalıntılar üzerinde yürütülen bilimsel kazı çalışmaları[2] **(Şekil 1)**,
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı desteğiyle, 1981 yılından günümüze süregelen bilimsel kazı ve onarım çalışmaları olmak üzere 3 farklı dönemde ele almak mümkündür.

Şekil 1. Yapıya ait kalıntıların, 1881-1883 yılları arasında yürütülen kazı çalışmalarına ait bir fotoğrafı (Clarke ve diğerleri, 1902: 227).

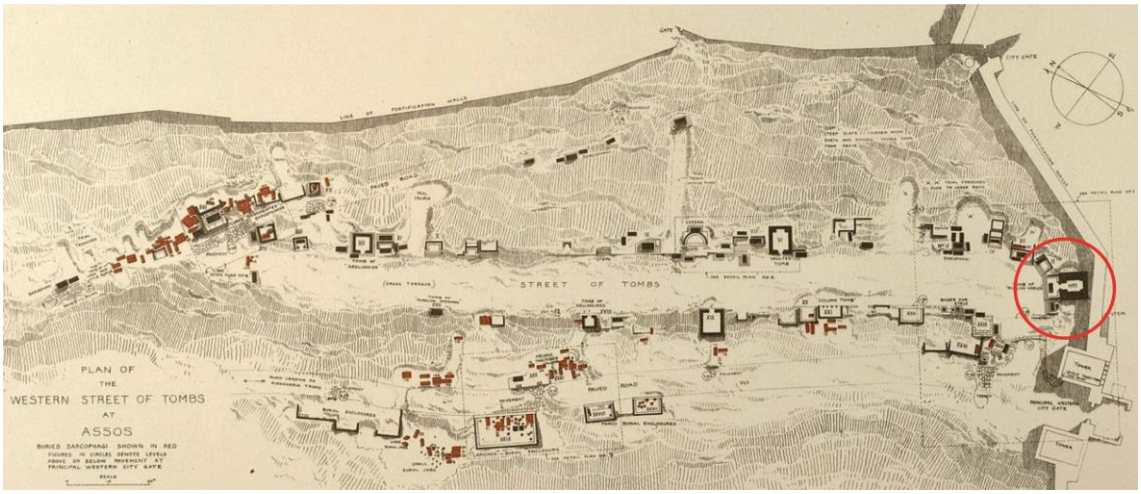
[1] Assos Örenyeri'nde yer alan arkeolojik kalıntılar ile ilgili kazı ve onarım çalışmaları T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Türk Tarih Kurumu desteğiyle Assos Kazısı Başkanlığı tarafından yürütülmektedir.

[2] Bu çalışmalar, Assos Kenti kalıntıları üzerinde yürütülen ilk bilimsel çalışmalardır.

Yapıya ait kalıntılar üzerinde yürütülen çalışmalar arasında, Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından yürütülen kazı ve belgeleme çalışmaları sonuçları açısından öne çıkmaktadır. Bu sürecin sonuçları açısından; Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından 1902 yılında yayınlanan kazı raporu oldukça önemli ve kapsamlı bir çalışmadır. Bu raporda; yapıyla ilgili olarak açıklamalar ile rölöve ve restitüsyon önerisine yönelik çizimlere yer verilmiştir[3].

3. Yapıya Ait Kalıntıların Güncel Durumu

Publius Varius Aquila'ya ait mezar yapısı M.S. 2. yy. a tarihlenmektedir[4] (Clarke ve diğerleri, 1902: 228). Yapı, Batı Nekropolisi içindeki konumlanışı açısından, Kentin Anıtsal Batı Kapısı'nın yaklaşık 13 m kuzeydoğusunda ve kent duvarına yaslanmış bir konumda yer almaktadır. Yapı genel mimari özellikleri açısından; Kentin savunma duvarına yaslanmış bir konumda yer alan 11.5 m^2 büyüklüğünde tonoz üst örtüye sahip bir oda ile bu odanın batısında ve güneybatısında yer alan ve tabii zeminden basamaklarla ulaşılan 32.3 m^2 büyüklüğündeki bir podyum ile her iki mekanı birbirine bağlayan 2.3 m^2 büyüklüğündeki bir dromostan oluşmaktadır **(Ek 4)**.

Şekil 2. Publius Varius Aquila Mezar Yapısının, Batı Nekropolisi içindeki konumu (kırmızı daire içinde) (Clarke ve diğerleri, 1902: 221).

Uzmanlar tarafından, Yapıya ait kalıntıların ilk kez bilimsel yöntemlerle belgelendiği 1881-1883 kazılarından günümüze, yapıya ait kalıntıların çeşitli nedenlerle tahribata maruz kalmış olduğu değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, söz konusu tahribatın sonuçlarının ortaya konulmasının gerekliliği öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda, yapıya ait kalıntıların tespiti amacıyla 2018, 2019 ve 2020 yıllarında bir arkeolojik kazı ve düzenleme çalışması yürütülmüştür. Bu çalışma sonucunda, yapının toprak altında veya toprak üstünde çok sayıda mimari parçasına ulaşılmış ve yapıya ait tüm kalıntıların detaylı ve güncel bir rölövesi[5] hazırlanmıştır.

[3] Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından 1881 – 1883 yıllları arasında Assos Kenti'nde yürütülen bilimsel kazı çalışmalarına dair 1902 tarihli rapor; Mimar Joseph T. Clarke, Francis H. Bacon ile Arkeolog Robert Koldewey tarafından hazırlanmıştır.

[4] Bu tarihlendirme, tonozlu oda arka duvarının iç yüzünde yer alan yazıt ile dromos girişi üzerinde yer aldığı belirtilen yazıtların ortografik incelemesi sonucunda gerçekleştirilmiştir (Clarke ve diğerleri, 1902: 221).

[5] Rölöve, "bir yapının mevcut durumunun ölçekli çizimlerle (plan, kesit ve görünüşler) ile anlatımı" olarak tanımlanmaktadır (Ahunbay, 1996: 70).

Yapıya ait kalıntıların güncel durumun ortaya konulması amacıyla yürütülen kazı ve düzenleme çalışması öncesinde yapılan değerlendirme kapsamında;

- Yapının oldukça harap ve kısmen toprak altında kalmış olduğu,
- Yapının üst örtüsünün mimari bütünlüğünü kaybetmiş olduğu,
- Yapının podyum, dromos ve tonozlu oda bölümlerinin mekansal sınırlarının kesin olarak algılanabildiği,
- Yapının konturlarını kesin olarak koruduğu,
- Yapıya ait kalıntıların günümüzdeki haliyle, Yapı'nın özgün mimari özelliklerini yansıtmak açısından oldukça uzak olduğu,
- Yapıya ait olduğu değerlendirilen bazı mimari parçaların yakın çevreye dağılmış durumda bulundukları,
- Yapıya ait kalıntıların güncel durumunun, 1902 yılında yayınlanan kazı raporunda yer verilen bilgi ve rölöve çizimlerine kıyasla kısmen tahrip olmuş olduğu saptanmıştır **(Şekil 3, 4 Ek 1,2,3,5,6,7)**.

Bu aşamada saptanan tahribatın, yapıya ait düzgün formlu mimari parçaların sonraki dönemlerde çevrede inşa edilen yapılarda kullanılmak üzere taşınmaları şeklinde olduğu saptanmıştır. Bu parçaların tespiti doğrultusunda yürütülen çalışmalar kapsamında;

- Dromos kapısı üzerinde yer alan yazıtın **(Şekil 4)**,
- Podyum döşemesini oluşturan blokların büyük kısmının **(Şekil 3,4, Ek 2)**,
- Podyum basamaklarını oluşturan bazı blokların **(Şekil 3,4, Ek 2)**,
- Exedra duvarını oluşturan bazı blokların **(Şekil 3, Ek 2 ve 3)**,
- Dromos duvarını oluşturan blokların bir kısmının **(Şekil 6 ve Ek 3)** bu kapsamda taşınmış olabilecekleri değerlendirilmektedir.

Şekil 3. Yapıya ait kalıntılardan görünüm (E. Salcan, 2020).

Çalışmanın izleyen bölümlerinde yapının, sırasıyla podyum, dromos, tonozlu oda ve üst örtü gibi mimari bileşenlerinin güncel durumu hakkında rölöve çalışması kapsamında elde edilen veriler hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Podyum

Yapıya ait basamaklı podyum[6] üzerinde yürütülen belgeleme çalışması kapsamında;

- Zemin döşemesinin oldukça küçük bir kısmının in-situ olarak korunduğu **(Şekil 4, Ek 1 ve 5)**,
- Podyum üzerinde yer alan exedra[7] duvarlarının ve oturma sıralarının kısmen in-situ olarak korunduğu **(Şekil 4, Ek 5,6 ve 7)**,
- Yapının kuzey cephesi exedra duvarını oluşturan yazıtın yapının yakın çevresinde kısmen tahrip olmuş şekilde bulunduğu **(Şekil 5)**,
- Podyuma bitişik konumda yer alan heykel kaidesinin kısmen in-situ olarak korunduğu saptanmıştır **(Şekil 8, Ek 2,4,5 ve 7)**.
- 1902 tarihli kazı raporunda, podyum döşemesi üzerinde yer aldığı belirtilen lahit kaidelerinin tümüyle yok olduğu **(Şekil 4, Ek 2 ve 4)**,
- Basamakları oluşturan blokların önemli bir kısmının yok olduğu **(Şekil 4, Ek 5)**,
- İn-situ olarak korunmuş kısmının incelemesiyle, podyumun ölçülerinin ve yerleşim düzeninin korunduğu saptanmıştır **(Şekil 3,4,5,8 ve Ek 5)**.

Şekil 4. Podyumdan görünüm (E. Salcan, 2020).

Şekil 5. Kuzey exedra duvarının bir kısmını oluşturan yazıttan görünüm (Assos Kazısı Arşivi, 2020).

[6] Podyum: Sütunların, lahitlerin, heykellerin ya da tapınakların üzerine yerleştirildiği yüksek kaide.
[7] Exedra: Heykel altlıklarını kapsayan ve aynı zamanda oturma yeri olarak da kullanılan, dikdörtgen ya da yarım daire biçimli açık girinti.

3.2. Dromos

Yapının dromos olarak tanımlanan kısmı, 2,3 m^2 büyüklüğündedir. Yapı bütününde dromos; podyumdan mezar odasına erişimi sağlamaktadır. Dromosa[8] ait kalıntılar üzerinde yürütülen inceleme kapsamında;

- Dromosu sınırlayan duvarların büyük kısmının, geçmiş kazı ve onarım çalışmaları kapsamında özgün olmayan kesme taşlar kullanılarak bütünlenmiş olduğu **(Şekil 6)**,
- Zemin döşemesinin in-situ olarak korunduğu **(Şekil 6, Ek 5)**,
- Üst örtünün tümüyle yok olduğu **(Şekil 10, Ek 5,6 ve 7)**,
- Dromosa açılan kapının, zemin döşemesi üzerindeki izi ve eşik taşı dışında hiçbir unsurunun günümüze ulaşmadığı saptanmıştır **(Şekil 6, Ek 1,2,5,6 ve 7)**.

Şekil 6. Dromos zemin duvarları ve zemin döşemesinden görünüm (E. Salcan, 2019).

3.3. Tonozlu Oda

Tonozlu Oda, yapının günümüze en iyi korunmuş şekilde ulaşan kısmıdır. Dörtgen planlı bu mekân, 11,5 m^2 büyüklüğündedir (Şekil 7)[9].

Tonozlu odada yürütülen inceleme kapsamında;

- Duvarlar yüzeylerinde bitkilenmeden kaynaklanan parça kayıplarının olduğu,
- Mezar odasını sınırlayan duvarı üç yönde çevreleyen oturma sıralarının korunduğu,
- Zemin döşemesini oluşturan bazı blokların in-situ olarak korundukları,

[8] Dromos: Çeşitli kültürlerde, toprak altına ya da kayalara oyulmuş oda-mezarların önlerine eklenmiş kuyu biçimli küçük giriş bölümüne verilen ad.

[9] 1881-1883 yılları arasında yürütülen kazı çalışması kapsamında bu mekanda; oldukça geç döneme tarihlenen 2 adet lahit ile beyaz mermerden geniş bir yazıta ve duvar yüzeyinde sıva tabakasına ait parçalar bulunmuştur(Clarke ve diğerleri, 1902: 227).

- Zeminin in-situ olan kısmı dışında yeniden imal edilen bloklarla bütünlenmiş olduğu,
- Duvar yüzeylerinde bazı noktalarda horasan harcından sıva kalıntılarının bulunduğu[10],
- Tonozlu üst örtünün tahribat nedeniyle bir kısmının günümüze ulaşmadığı,
- Beden duvarının dış kısmında yer alan bazı blokların özgün konumlarında olmadıkları,
- 1902 tarihli kazı raporunda; tonozlu odanın arka duvarının iç yüzeyinde varlığından söz edilen yazıta ait herhangi bir iz veya kalıntının günümüze ulaşmamış olduğu,
- Yine aynı raporda arka duvara yaslanan kemerin kilit taşı üzerinde yer aldığı belirtilen figürün[11] tümüyle yok olduğu saptanmıştır **(Şekil 7, Ek 4,5, ve 6)**.

Şekil 7. Dromos ve mezar odasından görünüm (E. Salcan, 2019).

3.4. Beden Duvarları

Dromos ve tonozlu oda, kuzey ve güney yönünde 2 farklı beden duvarı ile sınırlandırılmıştır. Yürütülen belgeleme çalışması kapsamında güney cephesi beden duvarının,

- Yerel andezit taşından imal edilen kesme taşlarla ve pseudo isodom rektogonal örgü tekniğinde inşa edilmiş olduğu,
- Büyük kısmının hatıl seviyesine kadar in-situ ve iyi durumda korunmuş olduğu,

[10] Mezar odası duvarlarında görülen horasan harcı sıva tabakasının varlığı nedeniyle; yapının ortaçağda bir ikametgah olarak kullanılmış olduğu değerlendirilmektedir (Clarke ve diğerleri, 1902: 227).

[11] İlgili kazı raporunda, söz konusu figürün medusa başı olabileceği belirtilmiş ve restitüsyon önerisinde buna uygun olarak yer verilmiştir (Clarke ve diğerleri, 1902: 227).

- Günümüzde in-situ durumda olmayan bazı parçaların[12] ise yapının yakın çevresinde dağınık konumda yer aldığı saptanmıştır **(Şekil 8,9 ve Ek 7)**.

Şekil 8. Güney Cephesi Beden Duvarından Görünüm (Assos Kazısı Arşivi, 2020).

Yürütülen rölöve çalışması öncesinde; kuzey cephesi beden duvarının tümüyle toprak altında kalmış olduğu, sonrasında yürütülen kazı çalışması sonucunda; yapının bu kısmının, hatıl üzerinde yer aldığı öngörülen mimari parçaların yerleşimi hakkında detaylı bilgi içerecek şekilde korunduğu saptanmıştır **(Şekil 9)**.

Şekil 9. Yürütülen son çalışmalarla, yapının kuzey cephesi beden duvarının toprak üstüne çıkarılmış kısmı ve bu duvara ait dağılmış durumdaki parçalardan görünüm (E. Salcan, 2020).

3.5. Üst Örtü

Rölöve çalışması kapsamında yapının üst örtüsünün, mezar odasına ait tonozun bir kısmı dışında bütünlüğünü tümüyle yitirmiş olduğu saptanmıştır (Şekil 10). Ayrıca, yapıya ait kalıntılar üzerinde yer alan toprak dolgunun kaldırılması ile yakın çevrede dağınık durumda yer alan mimari parçaların düzenlenmesi sonucunda üst örtüye ait 27 adet mimari parçaya ulaşılmıştır (Şekil 11). Bu parçalar, üst örtünün 1902 tarihli raporda 4 yönlü ve içbükey formda belirtilmiş olan kısmına ait olduğu değerlendirilen parçalar ile

[12] Bu duvara ait bazı hatıl blokları, söz konusu duvara oldukça yakın bir konumda ve dağınık bir şekilde tespit edilmiştir.

yine üst örtünün bu kısmı üzerinde yer aldığı belirtilen kapak taşı ile süslemeli mermer bloktan oluşmaktadır **(Şekil 11,12,13 ve 14)**.

Şekil 10. Tonozlu odanın üst örtüsüne ait kalıntıların görünümü (E. Salcan, 2020).

Şekil 11 ve 12. Üst örtünün İç Bükey Kısmına Ait Bazı Mimari Parçalar (E. Salcan, 2020).

Şekil 13 ve 14. Kapak taşı ve üzerinde yer aldığı değerlendirilen süslemeli mermer bloktan görünüm (E. Salcan, 2020).

4. Koruma Önerisi

Rölöve çalışması sonucunda;

- Yapıya ait çok sayıda mimari parçanın yapının yakın çevresinde, toprak üstünde veya toprak altında yer aldığı,
- Yapıya ait kalıntıların, ziyaretçilerin yapının özgün özellikleriyle ilgili yeterli ve nitelikli bilgi edinmelerine olanak sağlamaktan uzak şekilde varlığını sürdürdüğü,
- Bu durumun yapıya ait kalıntıların varlığının sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından olumsuzluk yarattığı saptanmıştır. İzleyen süreçte, yapı için getirilen koruma önerisinin belirlenmesi süreci yürütülmüştür. Bu süreçte,

- Venedik Tüzüğü (1964),
- ICOMOS - Arkeolojik ve Mimari Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü (1990),
- Nara Özgünlük Belgesi (1994),
- Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler (2003),
- Kültürel Miras Alanların Algılanması ve Sunumu Tüzüğü (2008),
- ICOMOS Türkiye – Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013),
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,
- T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 660 Sayılı İlke Kararı gibi özellikle arkeolojik ve mimari mirasın korunması bağlamında yol gösterici nitelikteki ulusal ve uluslararası tüzükler, bildirgeler ile yasal düzenlemelerde yer verilen hükümler göz önüne alınmıştır.

Bu bağlamda, özellikle, yapıya ait kalıntılar, ICOMOS - Mimari Mirası Koruma Bildirgesi (2013)'nde belirtildiği şekilde önerilen koruma yaklaşımı ***"toplum yararını öne çıkaran bir anlayışla belirlenmesi"*** ilkesi referans kabul edilmiştir. Yapıya ait kalıntılar, aynı belgede yer verilen özgünlük, bütünlük, tarihsel değer, belgesel değer, estetik ve sanatsal değer ile teknik ve teknolojik değer kavramları bağlamında değerlendirilmiştir. İzleyen süreçte, aynı belgede belirtilen müdahale yaklaşımlarından müdahale ölçeklerinden esaslı onarım, müdahale yaklaşımlarından anastylosis[13], müdahale biçimlerinden koruma, sağlamlaştırma ve bütünlemeyi bir arada içeren bir yaklaşımın benimsenmesi öngörülmüştür.

Yapıyla ilgili olarak yukarda belirtilen olumsuzlukları ortadan kaldırmak amacıyla;

- Arkeolojik ve mimari mirasın korunması ile ilgili güncel koruma yaklaşımı ilkeleri doğrultusunda belirlenen,
- Venedik Tüzüğü (1964) 'ne uygun olarak faraziyelerin başladığı yerde onarımı sonlandıran,
- Yapıya ait in-situ durumda olmayan mimari parçaların yapıdaki özgün konumlarında korunmasını amaçlayan,

[13] Bir restorasyon tekniği olan anastylosis; "yıkılmış, parçaları dağılmış olan antik yapıların özgün parçaları derlenip bir araya getirilerek ayağa kaldırılmaları" olarak tanımlanmıştır (Ahunbay, 1996: 106).

- Geçmişte, yapıya ait kalıntılar üzerinde yürütülen çalışmaların sonuçlarını göz önüne alan,
- Yapının özgün mimari özelliklerine uygun bilimsel bir restitüsyon çalışması doğrultusunda hazırlanan,
- Yapıya ait kalıntıların, yapının özgün mimarisi ile ilgili olarak ziyaretçilere yeterli ve nitelikli bilgi sunacak şekilde bütünlenmesine olanak sağlayan yaklaşımı içeren bir restorasyon projesi kapsamında müdahale edilmesi yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışmanın izleyen bölümlerinde, hazırlanan restorasyon projesi kapsamında yapının podyum, dromos, mezar odası ve üst örtü gibi kısımları için getirilen müdahale önerileri ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

4.1. Podyum İçin Belirlenen Müdahale Önerileri

Yapının podyum olarak tanımlanan bölümünde;

- Eksik olan basamak bloklarının yeniden imal edilerek tamamlanması,
- Zemin döşemesinin restorasyon projesine uygun olarak yerel andezit taşından imal edilen bloklar kullanılarak bütünlenmesi,
- Lahit kaidesinin kısmen yeniden imal edilmesi,
- Heykel kaidesinin kısmen yeniden imal edilmesi,
- Oturma sıralarının özgün veya yeniden imal edilen bloklar kullanılarak bütünlenmesi,
- Exedra duvarlarının eksik kısımlarının özgün veya yeniden imal edilen bloklar kullanılarak bütünlenmesi yönünde müdahale önerileri getirilmiştir[14] **(Ek 10,11,12,13 ve14)**.

4.2. Dromos İçin Belirlenen Müdahale Önerileri

Yapının dromos olarak tanımlanan bölümünde;

- Üst örtünün yerel andezit taşından imal edilen bloklarla yeniden inşa edilmesi,
- Duvarlarda yer alan ve özgün olmayan blokların yerel andezit taşından imal edilen kesme taş bloklarla değiştirilmesi,
- Podyumdan dromosa geçişi sağlayan kapının restorasyon projesine uygun olarak yerel andezit taşından imal edilmesi şeklinde müdahale önerileri getirilmiştir[15] **(Ek 12,13,15 ve 16)**.

4.3. Tonozlu Oda İçin Belirlenen Müdahale Önerileri

Yapının bu bölümünde;

- Duvar bloklarının birleşim noktalarında yer alan parça kayıplarının plastik onarım uygulaması yapılarak giderilmesi,
- Tonozlu üst örtünün eksik kısımlarının yerel andezit taş kullanılarak bütünlenmesi,

[14]Belirtilen bütünleme kapsamında, Amerikan Arkeoloji Enstitüsü'nün 1902 tarihli raporunda yer alan restitüsyon önerisi referans alınmıştır.

[15] Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından yayınlanan 1902 tarihli raporda, dromosa açılan kapının biçimlenişi hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu nedenle söz konusu kapı için bir restitüsyon önerisi getirilmesi kapsamında, yapı ile yakın döneme tarihlenen mezar yapılarının kapıları incelenmiş ve restitüsyon önerisi oluşturulmuştur (Ek 13).

- Amerikan Arkeoloji Enstitüsü'nün 1902 tarihli raporunda; tonozlu oda arka duvarının iç yüzünde yer aldığı belirtilen yazıt ve seki üzerindeki taş platformun[16], bu raporda belirtildiği şekilde yeniden imal edilmesi önerilmiştir **(Ek 8,9,10 ve11)**.

4.4. Beden Duvarları İçin Belirlenen Müdahale Önerileri

Yapının beden duvarları için önerilen müdahaleler kapsamında;

- 1902 tarihli raporda, podyumdan dromosa açılan kapı üzerinde yer aldığı belirtilen yazıtlı bloğun yerel andezit taşından yeniden imal edilmesi[17] **(Ek 3 ve 13)**,
- Beden duvarlarının tümünde eksik olan kısımların hazırlanan restorasyon önerisi kapsamında belirtildiği şekilde, ulaşılabilen özgün parçalar veya yeniden imal edilen parçalar kullanılarak bütünlenmesi önerilmiştir **(Ek 11,12, 13 ve 14)**.

4.5. Üst Örtü İçin Belirlenen Müdahale Önerileri

Yapının üst örtüsü ile ilgili detaylar, restitüsyon önerisinin belirlenmesi sürecinde uzmanlar tarafından en çok tartışma yaşanan konulardan biri olmuştur. Bu tartışmalar ağırlıkla, Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından yayınlanan 1902 tarihli raporda yer alan restitüsyon çalışması kapsamında üst örtünün formu ve ölçülerinin tutarlı olup olmadığı üzerine gerçekleşmiştir.

Üst örtü ile ilgili bir restitüsyon önerisi belirlenmesi amacıyla yapılan değerlendirme sonucunda 1902 tarihli kazı raporunda yer verilen restitüsyon önerisinin[18];

- Yapının yakın çevresinde ulaşılan mimari parçaların incelenmesi ile,
- Yapı ile yakın tarihsel dönemde inşa edilmiş Poblicious Mezar Anıtı (M.S. 40), Hisar Anıt Mezarı (M.S. 2. yy. sonu 3. yy. başı), Elif Anıt Mezarı (M.S. 2. yy. sonu 3. yy. başı) gibi Roma Dönemi Mezar Yapılarının üst örtülerinin incelenmesi sonucunda bu yapıların üst örtülerinin mimari özellikleri ile büyük oranda benzerlik gösterdiği saptanmıştır **(Şekil 15,16, ve Ek 9)**.

Bu nedenle söz konusu restitüsyon önerisinin herhangi bir faraziyeye[19] yer vermeksizin, yapının üst örtüsü için belirlenen müdahale önerisi kapsamında referans olarak kabul edilebileceği değerlendirilmiştir. Bu kapsamda üst örtünün; ulaşılabilen özgün mimari parçalar kullanılarak, eksik kısımların ise yerel andezit taşından imal edilen

[16] Bahsedilen taş platformun, gömü amaçlı kullanılan urnelerin, adak veya ölüye hediye amaçlı kullanılan çeşitli öğelerin konulması amacıyla düzenlenmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

[17] Bu bloğa, yakın geçmişte yapılan tüm aramalara rağmen ulaşılamamıştır. Bu nedenle yeniden üretim sürecinde, 1902 tarihli raporda yer verilen bilgiler referans alınmıştır.

[18] Bu raporda yer alan restitüsyon önerisinde; yapının üst örtüsü yerel andezit taşından imal edilmiş, içi toprak ve moloz taş dolgulu, yaklaşık 515 cm yüksekliğinde 4 yönde içbükey bir forma sahip, bu içbükey formun en üst noktasında yer alan bir kapak taşıyla sonlanır şekilde belirtilmiştir (Ek 9).

[19] Venedik Tüzüğü (1964) Madde 9'da onarım süreçlerinde faraziyelere yer verilmemesi, yapılan müdahalenin özgün öğelerden farkının anlaşılabilmesi önerilmektedir.

mimari parçalarla bütünlenmesi önerilmiştir[20] **(Ek 11,12,13 ve 14)**. Bu nedenle üst örtü için öngörülen müdahale kararları belirlenmesi sürecinde form ve yükseklik açısından bu raporda yer verilen önerinin dikkate alınması uygun görülmüştür.

Şekil 15 ve 16. Üst Örtü için getirilen Restitüsyon önerisi kapsamında ele alınan (soldan sağa) Poblicious Mezar Anıtı (Krüssel, H., 2019 s. 64) ve Hisar Anıt Mezarı (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/hisar-anit-mezari,erişim tarihi: 14.06.2021).

5. SONUÇ

Assos Kenti Batı Nekropolisi'nde yer alan Publius Varius Aquila'ya ait Roma Dönemi Anıtsal Mezar Yapısı'na ait kalıntılar da bu kapsamda ele alınmıştır. Bu kapsamda söz konusu yapı için önerilen koruma yaklaşımının;

- Örenyeri'ndeki ziyaret noktalarının sayısının arttırılmasına,
- Örenyeri'nin ziyaret süresinin arttırılmasına,
- Yörenin, turizm ve kültürel faaliyetlerden aldığı payın arttırılmasına katkı sağlanmasına,
- Örenyeri'ne dahil akropolis, nekropolis gibi ziyarete açık olan farklı kısımlarındaki koruma uygulamalarına zenginlik kazandırılması ve Örenyeri'ndeki mimari miras çeşitliliğinin vurgulanmasına,
- Assos Kenti'nin özgün mimari dokusu ile anıtsal nitelikteki mimari mirasının ziyaretçilere etkili şekilde sunulmasına,
- Yürütülen veya yürütülmesi öngörülen koruma uygulamaları aracılığıyla toplumdaki kültürel miras bilinç düzeyinin arttırılmasına,
- Assos Örenyeri'nde belgelenmiş olan "ölü gömme adetleri" ile bu adetlerin mimariye yansımaları hakkında ziyaretçilere nitelikli ve yeterli bilgi sunulmasına,
- Yapı özelinde; yapıya ait in-situ durumda ya da in-situ durumda olmayan mimari kalıntıların yok olmasının önüne geçmek ve bu kalıntıların

[20]1902 tarihli kazı raporunda sadece baş kısmı bulunduğu belirtilen heykelin yapıya ait olduğu kesinleştirilemiştir. Bu nedenle, belirtilen rapordan farklı olarak, kapak taşı üzerinde yer alan mermer bloğun üzerinde herhangi bir heykele yer verilmemiştir (Ek 9,10,11 ve 12).

ziyaretçiye etkili şekilde sunumunu sağlanmasına önemli bir katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın; Dünyanın farklı bölgelerinde, benzer nitelikteki korunan alan ve yapı örnekleri üzerinde yürütülen veya yürütülmesi planlanan koruma ve planlama çalışmaları açısından bir başvuru kaynağı olması arzu edilmektedir.

REFERENCES

Books

- Merkelbach, Reinhold (1976). "Inschriften Griechischer Stadte Aus Kleinasien - Die Inschriften von Assos", Band 4, Bonn.
- Ahunbay, Zeynep (1996). "Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon", Yem Yayınevi, 9. Baskı, İstanbul.
- Berns, Christof (2003). "Untersuchungen zu den Grabbauten der frühen Kaiserzeit in Kleinasien", Asia Minor Studien Band 51, Universitat Münster, Münster.

Articles

- Krüssel, Hermann (2019). "Lucius Poblicius. Ein Leben in römischen Provinzen. - Neue Erkenntnisse zum Kölner Poblicius-Denkmal und ihre Auswirkungen auf die augusteische Zeit", Universitätsverlag Potsdam, Potsdam.

Scientific Reports

- Clarke, Joseph T., (1886). "Report on The Investigations at Assos, 1881", Archaeological Institue of America, London.
- Clarke, Joseph T., Bacon, Francis H., Koldewey, Robert (1902). "Investigations at Assos", Archaeological Institue of America, London.

Project Reports

- Assos Publius Varius Anıt Mezar Rölöve Raporu, Mimar Berna Öz Arşivi, 2020.
- Assos Publius Varius Anıt Mezar Restitüsyon Projesi Raporu, Mimar Berna Öz Arşivi, 2020.
- Assos Publius Varius Anıt Mezar Restorasyon Projesi Raporu, Mimar Berna Öz Arşivi, 2020.

Laws,

- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983.
- T.C. Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 Sayılı İlke Kararı, 1999.

Regulations

- Venedik Tüzüğü, 1964.
- Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, 1990.
- "Mimari Mirası Koruma Bildirgesi" ICOMOS Türkiye, 2013.

Web References

- http://users.stlcc.edu/mfuller/Gadara.html erişim tarihi: 23.04.2021 - 21:10.
- https://www.alamy.com/an-old-roman-tomb-entrance-image60820195.html erişim tarihi: 23.04.2121-21:11.
- https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/hisar-anit-mezari,erişim tarihi: 14.06.2021 – 20:00.

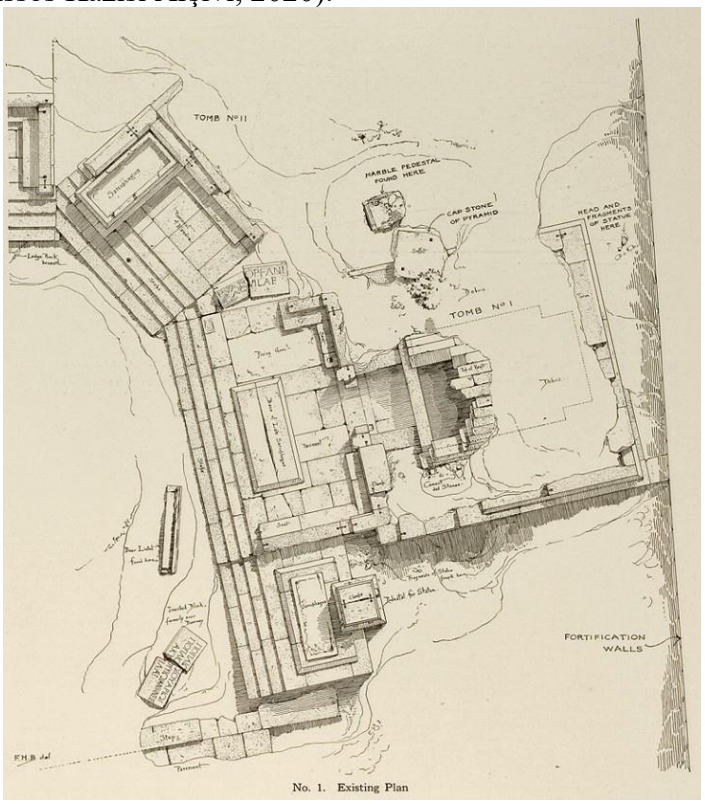
Archieves

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Assos Kazısı Arşivi
- Dr. Öğr. Üyesi/Mimar Erdem Salcan Arşivi
- Mimar Berna Öz Arşivi.

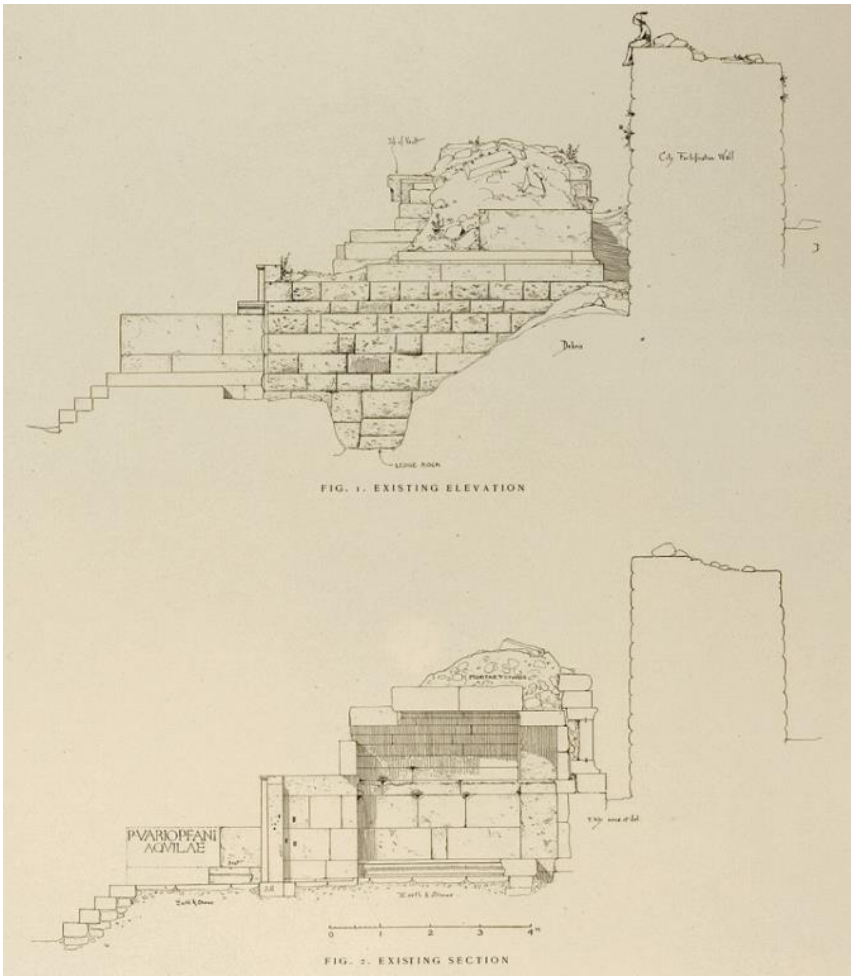
EKLER

Ek 1. Yapıya ait kalıntıların yakın çevresi ile olan mekansal ilişkisini ortaya koyan bir hava fotoğrafı (Assos Kazısı Arşivi, 2020).

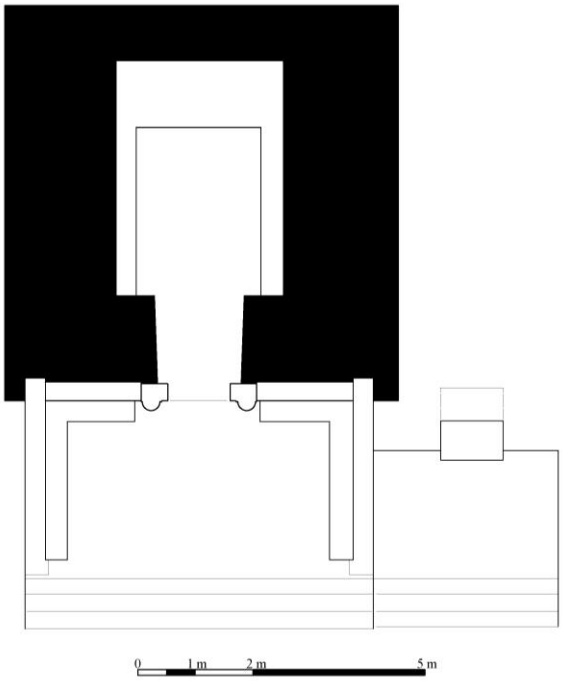
Ek 2. Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından 1902 yılında yayınlanan raporda yer alan yapıyı ve yakın çevresini ortaya koyan rölöveye ait plan çizimi (Clarke, ve diğerleri, 1902: 226).

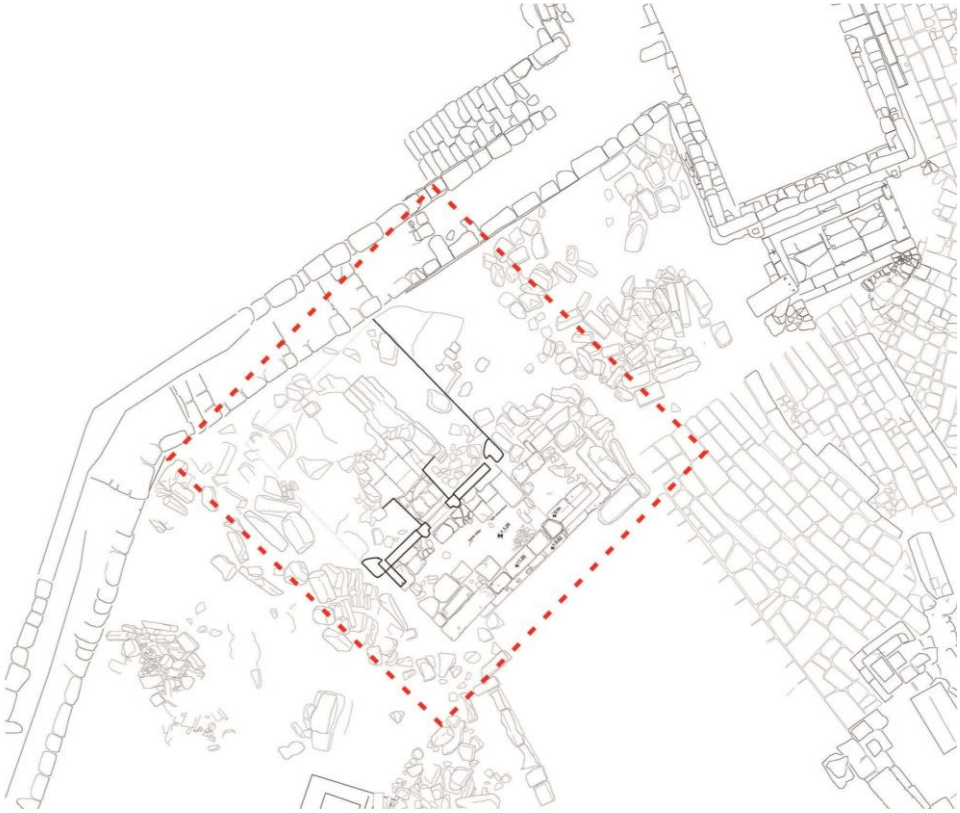
Ek 3. Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından 1902 yılında yayınlanan raporda yer alan yapıyı ve yakın çevresini ortaya koyan rölöveye ait görünüş ve kesit çizimi (Clarke, Bacon, Koldewey, 1902, 233).

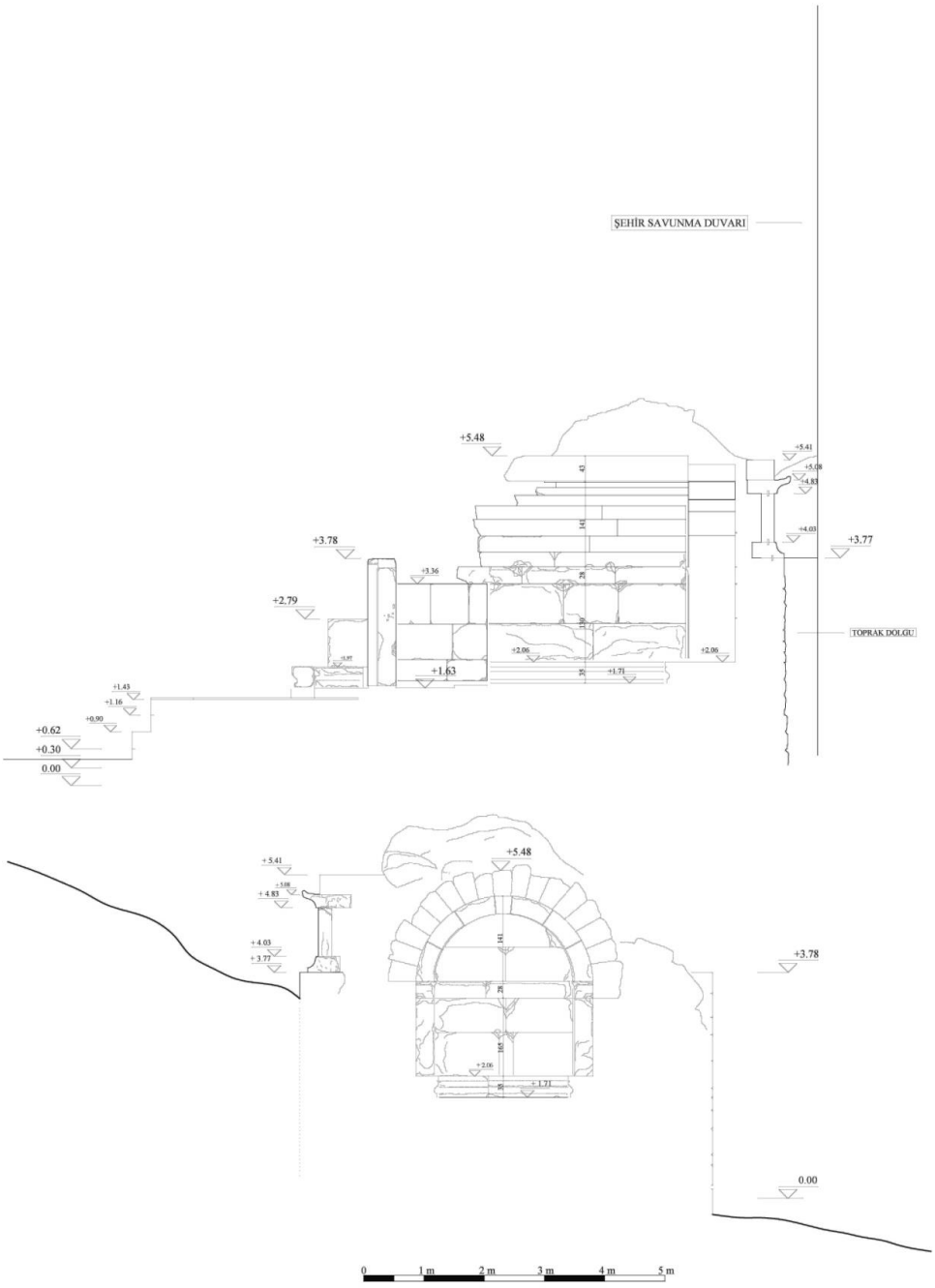
Ek 3. Podyumdan dromosa açılan kapı üzerinde yer alan lento (üstte) ve yazıta (altta) dair detaylar (Clarke, Bacon, Koldewey, 1902, 233 ve 237).

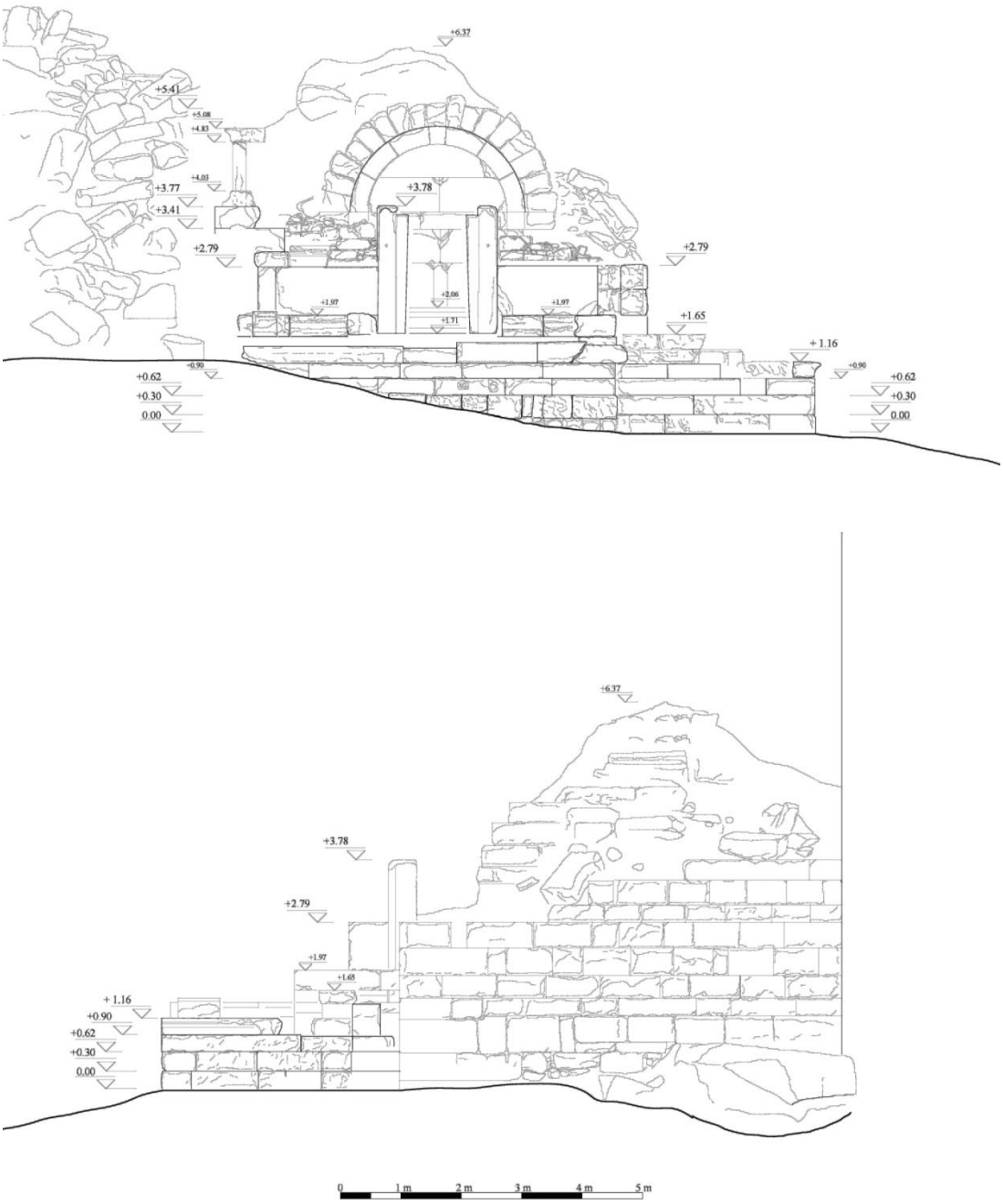
Ek 4. Plan Şeması (Mimar Erdem Salcan, 2020).

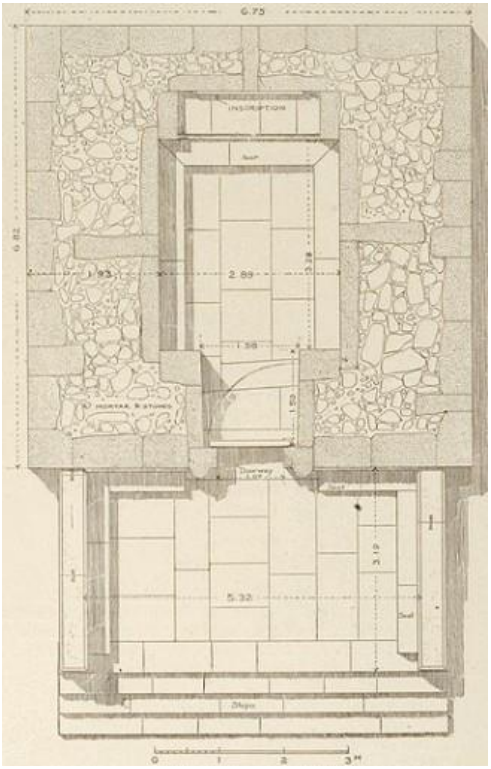
Ek 5. Yapıya ait kalıntıların 2021 tarihli rölövesine ait plan çizimi (kırmızı çizgi içine alınmış alan)(Assos Kazısı, Mimar Erdem Salcan ve Berna Öz Arşivi, 2021).

Ek 6. Rölöveye ait A-A Kesiti (üstte), ve D-D Kesiti (altta) (Assos Kazısı, Mimar Erdem Salcan ve Berna Öz Arşivi, 2021).

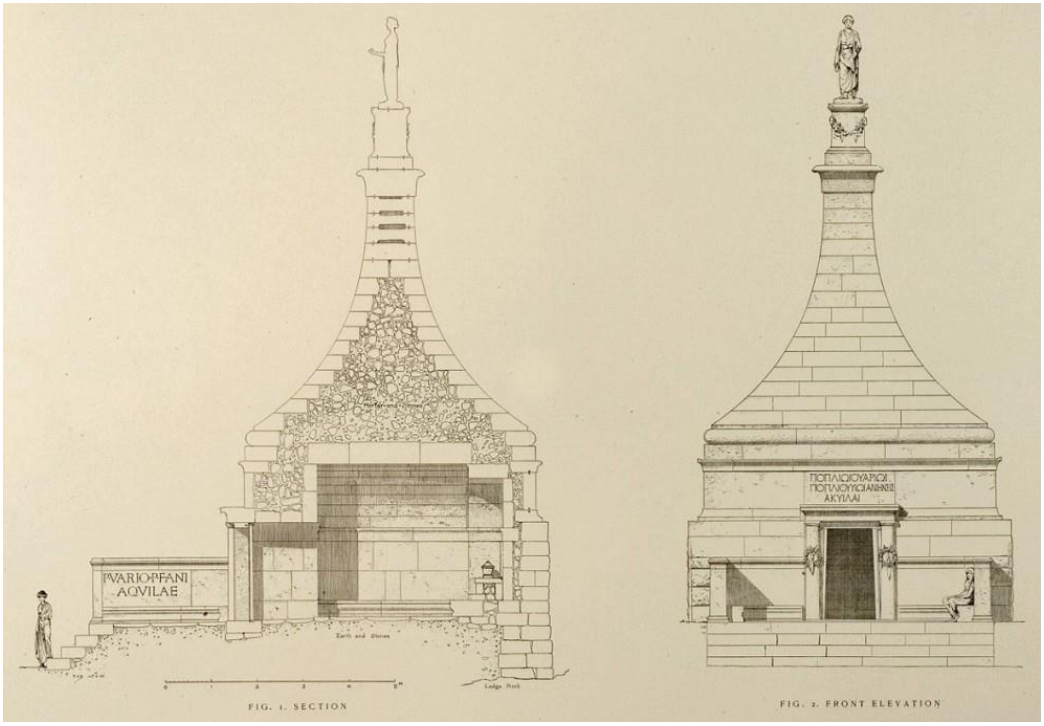

Ek 7. Rölöveye ait Ön Görünüş (üstte), ve Sol Yan Görünüş (altta) (Assos Kazısı, Mimar Erdem Salcan ve Berna Öz Arşivi, 2021).

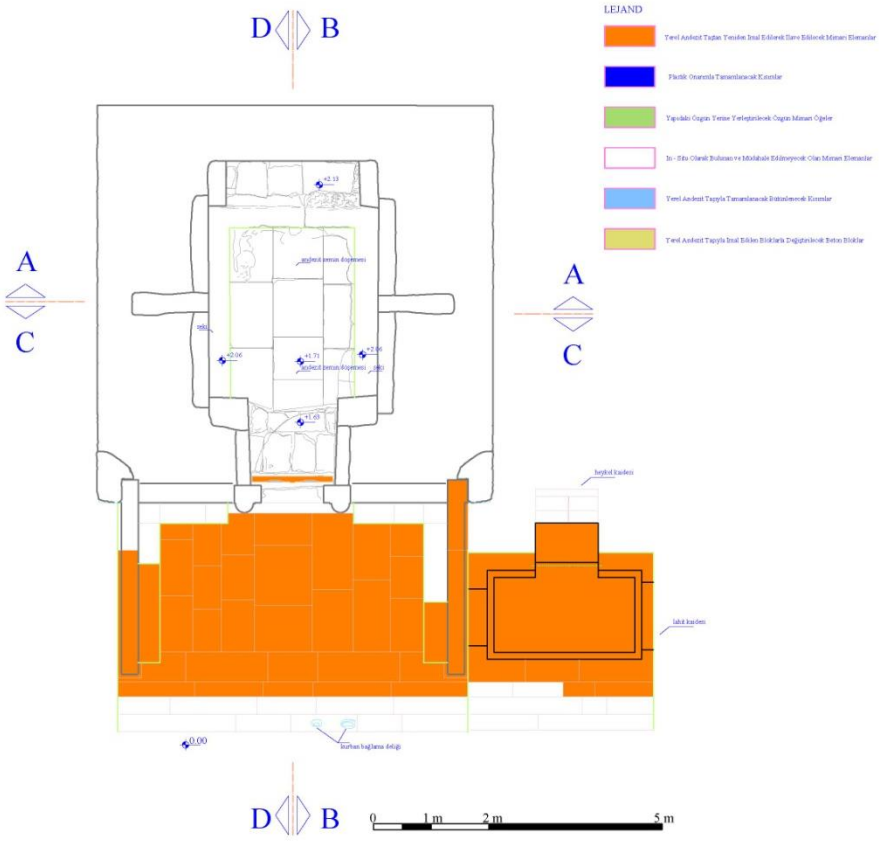

Ek 8. Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından yayınlanan 1902 tarihli raporda getirilen restitüsyon önerisine ait plan çizimi (Clarke, Bacon, Koldewey, 1902, 227).

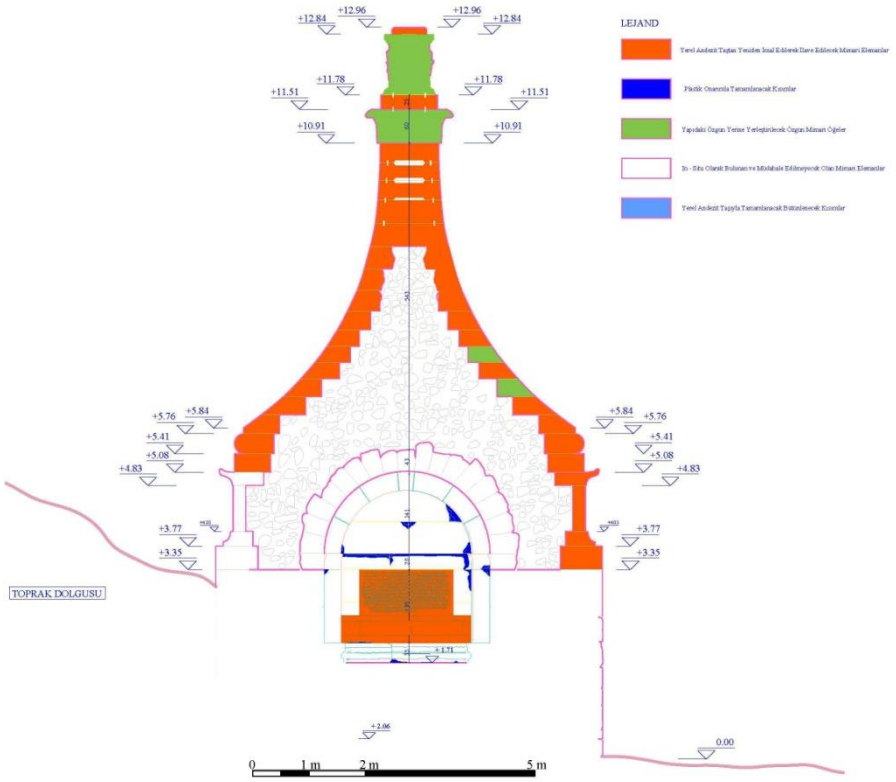
.

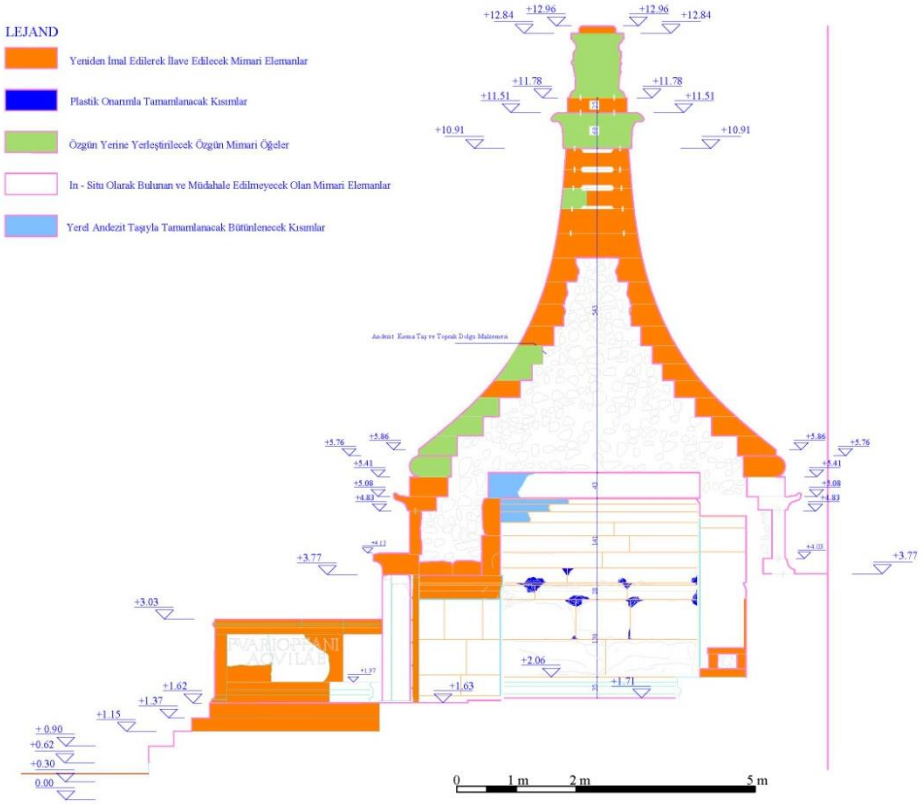
Ek 9. Amerikan Arkeoloji Enstitüsü tarafından yayınlanan 1902 tarihli raporda, yapının üst örtüsü için getirilen restitüsyon önerisine ait boyuna kesit (solda) ve ön görünüş (sağda) çizimleri (Clarke, Bacon, Koldewey, 1902, 231).

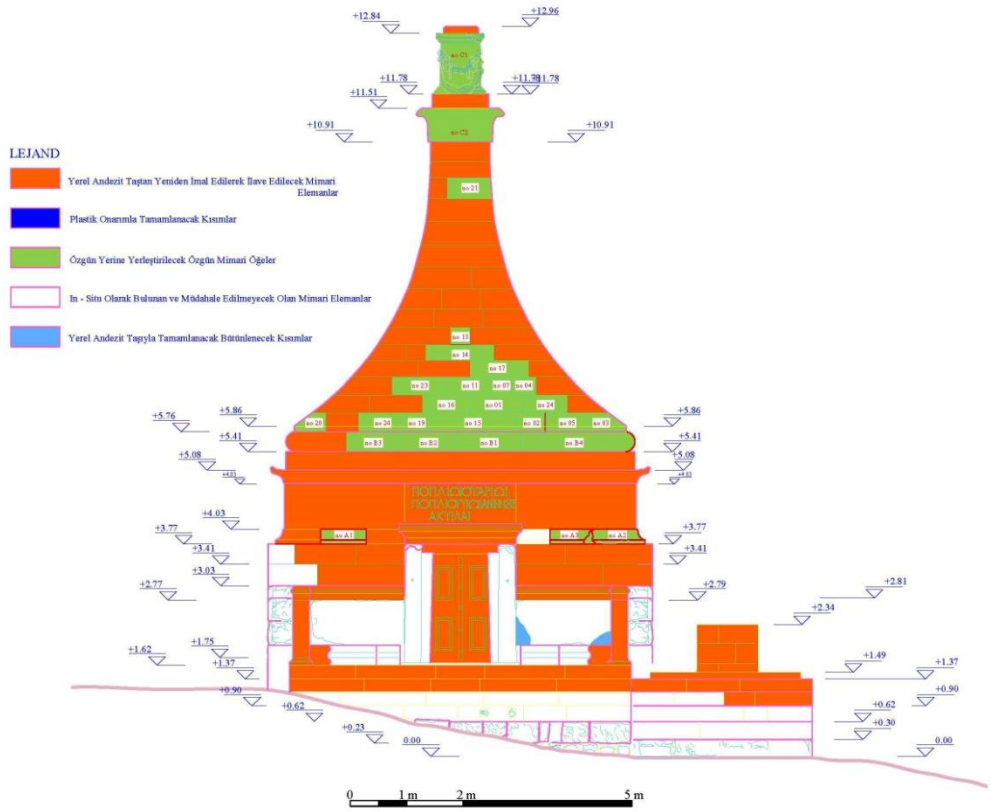
Ek 10. Müdahale Analizi – "Plan" (Assos Kazısı ve Mimar Berna Öz Arşivi,2021).

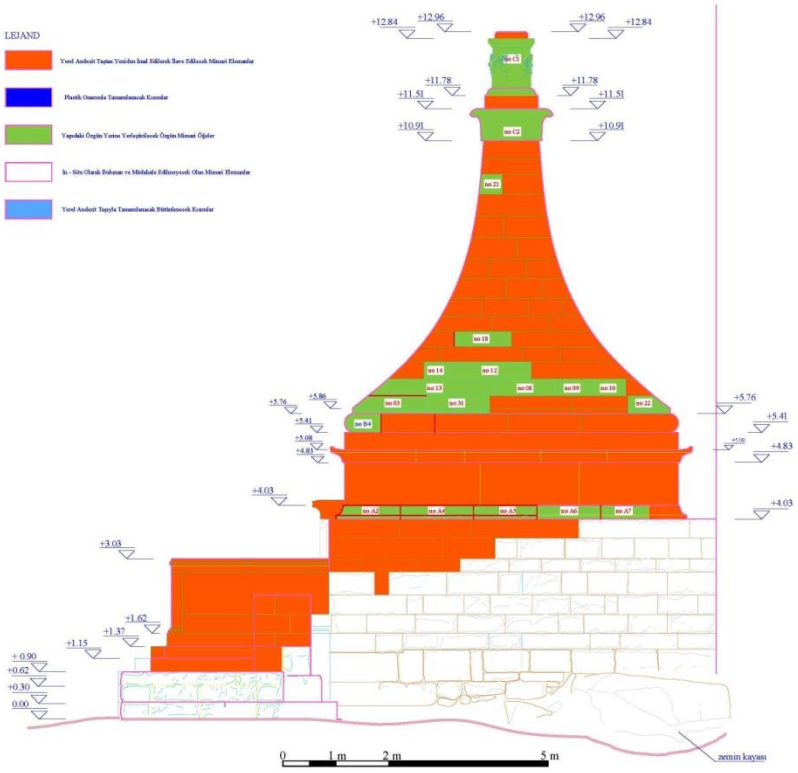
Ek 11. Müdahale Analizi – "A – A Kesiti" (Assos Kazısı ve Mimar Berna Öz Arşivi, 2021).

Ek 12. Müdahale Analizi - "D-D Kesiti" (Assos Kazısı ve Mimar Berna Öz Arşivi, 2021).

Ek 13. Müdahale Analizi – "Ön Görünüşü" (Assos Kazısı ve Mimar Berna Öz Arşivi, 2021).

Ek 14. Müdahale Analizi – "Sol Yan Görünüşü" (Assos Kazısı ve Mimar Berna Öz Arşivi, 2021).

Ek 15 ve 16. Restitüsyon önerisi kapsamında ele alınan kapı örnekleri, (http://users.stlcc.edu/mfuller/Gadara.html erişim tarihi: 23.04.2021 - 21:10). (https://www.alamy.com/an-old-roman-tomb-entrance-image60820195.html erişim tarihi: 23.04.2121-21:11).